

STRETNUTIA S MEDVEĎOM

DAJAMA

IVAN KŇAŽE

STRETNUTIA S MEDVEĎOM

IVAN KŇAZE

STRETNUTIA S MEDVEĎOM

1. vydanie, 2024

© Autor textu: Ivan Kňaze

Zodpovedný redaktor: Daniela Kollárová

© Fotografie: Ivan Kňaze

Grafická úprava: Marianna Lázničková

Jazyková korektúra: Marta Bábiková

Tlač: impression.world

© RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA, www.dajama.sk

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná v akejkoľvek forme bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA ako svoju 396. publikáciu.

ISBN 978-80-8136-179-1

OBŠAH

Úvod	5
Strach alebo rešpekt.....	9
Kedysi a dnes.....	13
Medveď má rozum	19
Dorozumievanie medveďov	25
Čuch rozhoduje	31
Vášeň a emócie.....	37
Samopašné pytačky	43
Nezvyčajne rušno na Javorinke.....	49
Medvedí strom v Jánskej doline.....	55
Potulný medveď.....	61
Hrozba pod posedom	67
Medvede na jelenej ruji.....	75
Medveď na diviачika.....	79
Neďaleko Súľovských skál.....	85
Spiaci medveď	91
Naháňačka s medveďom	99
Domovský okrsok.....	105
Pokojná medvedica	109
Z Velkej Fatry do Turčianskej kotliny	115
Spomienky na Chmelince.....	121
Medveď na chrbte	127
Čia je to vina?.....	133
Z Velkej Fatry do Nízkyh Tatier	139
Použitá literatúra	144

S mojím dlhoročným priateľom Ivanom nás okrem lásky k prírode spája aj záujem o etológiu veľkých šeliem a túžba po zdieľaní zážitkov. Tie môže sprostredkovať len vnímavý človek, ktorý má dostatok odborných vedomostí, ale hlavne životných skúseností.

Čas strávený v prírode u Ivana vždy prevažoval nad časom stráveným v pohodlí domova. Z jeho fotografickej a publikačnej záľuby sa stal doslova životný štýl. Všetko podriaďuje tomu, aby mohol byť v prírode s fotoaparátom čo najdlhšie a najčastejšie. Detailne pozná správanie divých zvierat, ako aj perspektívu, ktorú ponúka hľadáček jeho fotoaparátu. Našiel spôsob, ako tajuplné zákutia našej prírody predstaviť čitateľom a zároveň – cez svoje fotografie si uchovať spomienky na miesta, ktoré má rád.

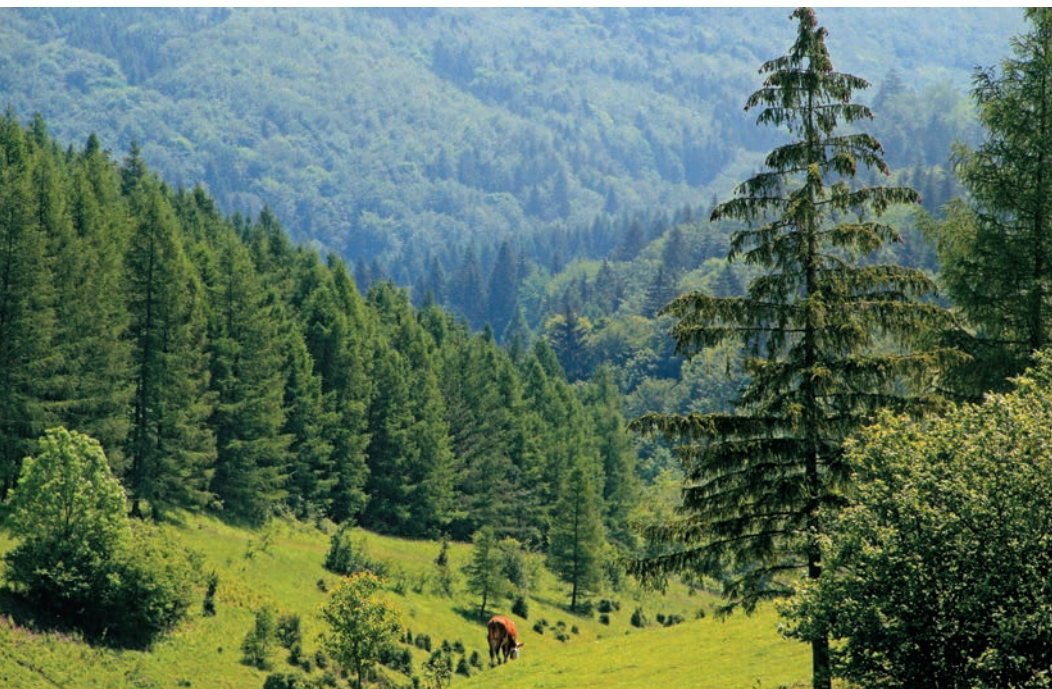
Výsledkom je pútavá, čitateľná a mimoriadne pestrofarebná mozaika príbehov, ktoré ostanú v pamäti a chytia svojich čitateľov za srdce.

Nech vám táto publikácia sprostredkuje vzácne chvíle zachytené fotoaparátom skúseného wildlife fotografa a majstra v pútavom opísaní zážitkov, ktoré v divokej prírode Slovenska zažil.

Jaroslav Slašťan

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky

POĽANA

ÚVOD

Ani neviem, prečo ma zaujali medvede. Veď od detstva som miloval vtáčiky, ktoré poletovali po našom dvore, nad našimi poľami a v okolitých lesoch mojej rodnej obce Hradište. Patril k nim aj hmyz, húsenice a larvy chrobákov, ktorými krmili hmyzožravé vtáčiky svoje mláďatá. Pozoroval som veľké dravé vtáky, ako lovia menšie operence a cicavce, hady aj jašterice. Začal som sa zaujímať o plazy a obojživelníky.

Sledoval som motýle na farebných lúkach, ako poletujú a pária sa. Dlhو som pozoroval myši, potkany aj v našom dvore, kde sme chovali domáce zvieratá, na povale zasa kunu skalnú, aj ako nám odnášala z kurína vajcia. A potom ma zaujala lesná zver. V našom chotári boli jelene, daniely, srnčia aj diviacia zver, prišli aj muflóny, mali sme brlohy jazvecov a líšok, ba aj psíkov medvedíkovitých. Áno, to všetko sa vyskytovalo v mojej blízkosti – okrem medvedov. Ani v slovenských horách ich nebolo toľko ako za posledné roky. Dnes sú v celom pásme karpatského pohoria, lozia aj tam, kde nikdy neboli, aj u nás v Hradišti.

Prvýkrát ma medveď naháňal v Malej Fatre neďaleko Slovenského Pravna, bolo to roku 1980. Medvedie mláďa sa chcelo so mnou hrať, utekalo za mnou, ale medvedica, hnaná materinským pudom, išla ho zúrívo brániť. Veľmi ma prekvapilo, že medveď môže byť taký útočný, len čo zazrie človeka. Vtedy som na medvede zanevrel, ale postupne som sa o ne začal čoraz viac zaujímať. Dozvedel som sa, že to vôbec nie je tak, že medveď hneď útočí na človeka. Medveď je rovnako plachá zver ako jelen či srnec alebo diviak. Niektoré jedince sú také plaché, že len čo zacítia človeka aj na veľmi veľkú vzdialenosť, hoci ho vôbec nevidia, snažia sa mu vyhnúť. To neurobí ani srnec, ani jelen, ani iná zver. Medveď má najdokonalejší čuch zo všetkých zvierat.

Plachosť je prirodzená každému divo žijúcemu zvieraťu v našej prírode. Ak mu však vytvoríme podmienky, napríklad mu dáme jeho obľúbenú potravu na dostupné miesto, neodradí ho, ani keď zacíti nepríjemný pach človeka. Tak sa medveď ľahko stane menej plachým, potom sebavedomým a keď vidí, že človek mu už neublíži, stane sa hrdinom.

Medveď je postavou celkom ako človek, je rovnako ploskochodec, stavia sa na nohy a rovnako ako každý človek aj každý medveď má inú povahu. Jedny sú aktívne, iné neaktívne. Niektoré sa vedia vyšplhať na vysoké stromy, iné to nedokážu, pri ohrození niektoré bežia rýchlo preč, iné sa obrátia proti hrozbe. Niektoré pomaly kráčajú k sladkej potrave, ani si nevšímajú človeka, ktorý ich pozoruje, iné ho najprv napadnú, až potom idú k potrave.

Procesy, ktoré prebiehajú v centrálnej nervovej sústave a v mozgu medveďa sú omnoho jednoduchšie ako zložité procesy v ľudskom mozgu. Medveďovi chýba pojmové myslenie, nerozlišuje podstatné vlastnosti predmetov, javov skutočnosti. Nedokáže si uvedomovať svoje konanie. Nemá ani reč, aby to vysvetlil. Medveď má obrazové, imaginatívne myslenie. Svojej fantázii dáva voľný prechod. Preto nikdy neviem, čo od konkrétneho medveďa môžem očakávať. Na jednej strane sa prejavuje jeho múdrosť a na druhej strane jeho nepochopenie.

Antický grécky filozof Aristoteles (384 – 322 p. n. l.) napísal: „*Keby medveď vedel rozprávať, tak by nám určite vysvetlil, čo o ňom chceme vedieť.*“ V 16. storočí iný veľký mysliteľ Hieronymus Rorarius zasa napísal: „*Zvieratá často lepšie používajú svoj rozum ako človek.*“

Neexistuje jednoznačná rada, ako sa správať v lese, aby vás medveď nenapadol. Môžeme vychádzať len z prípadov a príbehov, keď medveď napadol človeka. Buď ho vyrušil pri spánku, alebo natrafil na medvedicu s mláďatami. Niektorí majú odvahu pozorovať medveďa, majú k nemu dôveru, ale medveď ich prekvapí. Medveď je zvedavý tvor. V noci je viac nebezpečný, cíti sa silnejší, vplýva naňho mesačná energia. Pri napadnutí využíva svoju silnú prvotnú energiu, ktorá po pár sekundách oslabne. Prípady, keď medveď zaútočil na človeka, sú spojené len s ojedinelými jedincami v našej divej prírode. Možno pritom vychádzať z presných údajov: u nás žije podľa údajov Štátnej ochrany prírody SR takmer 1 300 jedincov medveďov, v roku 2019 boli nahlásené tri útoky, v roku 2020 šesť útokov, v roku 2021 osem útokov a v roku 2022 tri útoky. Zapamätajme si, že medveď útočí na človeka, keď sa cíti ohrozený, zo strachu o svoj život alebo život svojho mláďaťa.

A tak, milí priatelia, poďme do prírody, kráčajme voľne, pokojne, radšej viacerí spolu, všímajme si okolie, prostredie, mladým zatúlaným zvieratám sa nevenujme, nelákajme ich maškrtami, hlavne nenechávajme na chodníkoch a cestách ani omrvinky potravy. Zvieratá, aj medvede, žijú v súlade s nami, každý druh osobitým spôsobom života.

IVAN KŇAZE

CHLEB V MALEJ FATRE,
V POZADÍ VEĽKÝ ROZSUTEC

MYŠIAK HÔRNY ZLETEL ZO STROMU
A VRHOL SA NA KORISŤ NA LÚKE

SLEDOVAL SOM NÁŠHO
NAJMENŠIEHO VTÁČIKA
KRÁLIKA ZLATOHLAVÉHO

ČRIEDA JELENEJ ZVERI SA PREHNALA CEZ STARÝ LES

STRACH ALEBO REŠPEKT

Strach z prvého stretnutia s medveďom zakrátko opadol, ale narastala vo mne zvedavosť, ba aj rešpekt voči tejto šelme. Veľkonočnú nedeľu sme po obede sedeli so ženou aj tromi deťmi v kuchyni za stolom. Zrazu vetrisko začal triasť konáre na briezke na dvore. Suché konáre padali na dvor a v záhrade praskol konár na polosuchej slivke. Dolu v údolí rieky Nitrice za Drieňovskými lúkami sa niesol ružovo tmavý mrak, po chvíli z neho padala drobná osuheľ a ani som sa nenazdal, v povetrí už poletovali ľahučké chumáčky snehu. Deti sa tešili, najmä náš osemročný Ivko, hneď vybehol na dvor, chytal vločky snehu do ruky. V noci sa ale celkom vyjasnilo a ráno som sa namiesto veľkonočnej oblievačky vybral do hôr Lúčanskej Malej Fatry, do lokality Bánov. Za Prievidzou pred obcou Slovenské Pravno som zabočil dolava a kráčal vedľa potoka Lúčky. Pod horou zletel zo stromu myšiak hôrny a vrhal sa na lúku na korist.

Kráčam po strmej stráni smrekového lesa a počúvam ranný spev vtákov. Nad lesom si sadám na klát dreva a sledujem nášho najmenšieho vtáčika králika zlatohlavého. Odrazu začujem veľký lomož a dupot utekajúcej zveri. Črieda jelenej zveri prebehla povýše mňa a v prieseku hory zastala. Potom nastalo hrobové ticho, iba jemný vánok priniesol priehrstie kvapiek, ktoré padali na konáre a šelestili v ihličí.

Ticho však netrvalo dlho. Z rokliny som počul ďalšie zvuky a napadlo mi, že jelenia zver si asi hľadá miesto na denný odpočinok. Zrazu sa z hlbokkej rokliny čosi vynorilo. Diviak, pomyslel som si. Lepšie som sa pozrel – veď je to medveď! Vzápätí som zbadal aj medveďa, ktoré sa motalo vedľa matky. Teda medvedica s mláďaťom. Pomaly prechádzali vari pätnásť metrov nižšie odo mňa. Medvedica odrazu zastala, obrátila sa k medveďaťu, začala vetriť a mrmlať,

dvíhala hlavu a krútila sa dookola. Vábila mláďa k sebe. To samopašne odska-kovalo. Veľmi som sa preľakol. Zacítila ma, podráždil ju ľudský pach a teraz ma hľadá. Na chvíľu som zostal ako drevený peň, nezmohol som sa na nijaký pohyb. Zrazu sa otočila a vyrazila smerom ku mne. Okamžite som si uvedomil, že je zle. Plecniak som odhodil, vyskočil na hrubý smrek, objal ho rukami aj nohami a o pár sekúnd som sa ocitol tri metre nad zemou. Odtiaľ som v strachu pozrel dolu, či sa medvedica neštvirá za mnou. Zhlboka som si vydýchol. Medvedica stála asi päť metrov od stromu. Mrmlala, otvorenú papuľu vyvracala dohora. Mláďa jej slabým zaskučaním odpovedalo, začala ho olizovať, prítúlila ho k sebe a po chvíli sa celkom upokojili a pomaly odišli dolu stráňou pod husté smrek. Neviem, ako dlho som sedel na konári a bolo mi dobre... napriek strachu.

Zaujala ma práve tá neskutočná láska k svojmu mláďaťu. Keď je ohrozené, vtedy medvedica nemá strach pred ničím, ani pred človekom, ani pred vlkom či diviakom, vraj by skočila aj do ohňa. Ako ma na strome pozorne sledovala, čosi mrmlavým hlasom rozprávala. Bola to úžasná, rozumná medvedica. A tak som si medvede obľúbil.

NETRVALO ANI PÄŤ SEKÚND A ZAÚTOČILA...

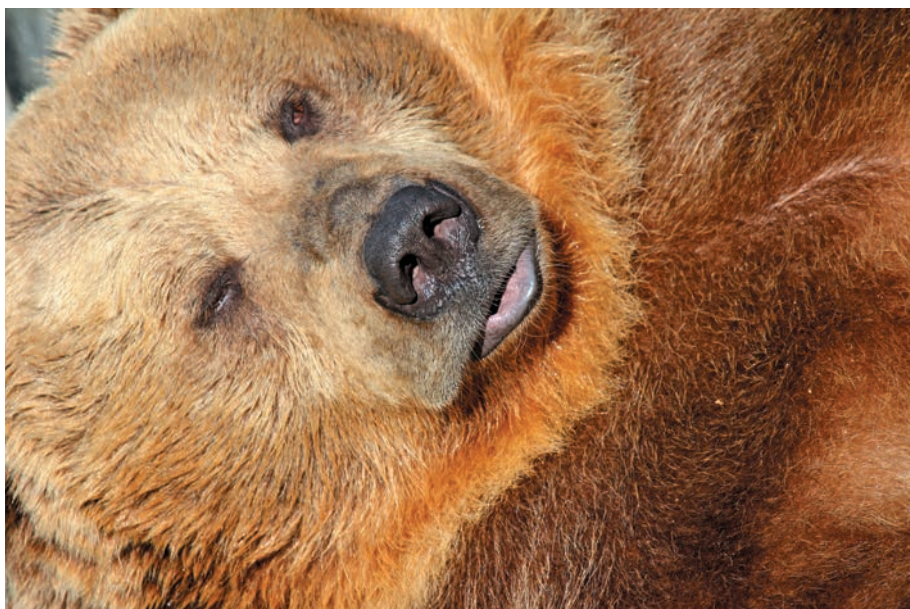

MEDVEDICA S DVOJMESAČNÝM MLÁĎAŤOM, KTORÉ SA K NEJ TÚLI

Aj druhýkrát v Nízkych Tatrách, v doline za Závažnou Porubou som sledoval medveďa, ako po rannej paši ide spať pod smrek. Mal som veľkú chuť odфотографovať ho pri spánku. Bol tiež mladý a ja som bol už posmelený, že mladý medveď je bojazlivejší ako starý a nebude útočiť, ale radšej ujde. No uňho to neplatilo. Len čo som priložil fotopušku k oku, medveď zdvihol hlavu a v okamihu sa rozbehol proti mne. Postavil sa na zadné, na predných labách vystrčil pazúry, že ma zadrapi. Nevedome som stlačil spúšť a kamarát za mnou skríkol: „Utekaj!“ Inštinktívne som sa otočil a vzal nohy na plecía, dolu z kopca to šlo ako po masle. Dlhو som utekal, čo mi nohy vládali. Zdalo sa mi, že medveď trieli za mnou. Ale to bol kamarát, nemohol ma dohoniť. Zostala mi najkrajšia fotka medveďa, obehla vtedy viaceré časopisy. Človek je však poučiteľný tvor, do smrti si zapamätá rizikové situácie, aby sa im v budúcnosti vyhol.

Pri týchto dvoch „šťastných“ prípadoch som si uvedomil, že nemôžem ďalej až tak riskovať. Môže sa stať, že človek sa stretne so starším silným samcom a potom je už amen...

MEDVEĎ POČAS SPÁNKU MÁVA AJ SNY,
POHYBUJÚ SA MU PRI NICH PAPUĽA, PYSKY, OČI

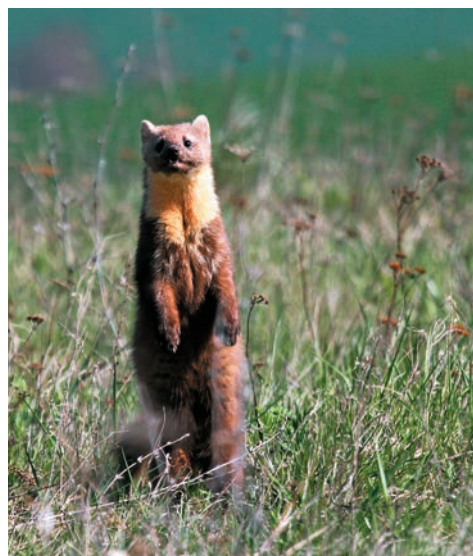
Štádiá medvedieho spánku sú rozlíšiteľné. Pri hlbokom spánku má viečka privreté na malú štrbinku, má ovisnutý spodný pysk a často slintá. I keď je pritom často bez mihnutia oka, predsa sa mu raz za čas akoby svojvoľne zachveje noha. Z hlbokého spánku pravdepodobne prechádza do ľahkého spánku, pri ktorom už reaguje na podnety prostredia, a vtedy je aj náchylný na prudkú reakciu pri strete s človekom alebo aj iným živočíchom. Podľa niektorých vedeckým dôkazov sa medveďovi aj snívajú sny. čo vlastne sa môže aj bežný človek presvedčiť, keď sa pozerá napríklad na spiaceho medveďa, ako sa mu pohybujú rôzne časti papule, pysky, jazyk, či oči. Niekedy má medveď pri spánku položenú labu prednej nohy vedľa hlavy na zemi. V danej chvíli sa laba reflexne zdvihne, položí sa medveďovi na hlavu a zakrýva obličaj. Medveďovi sa sníva o hrozbe, bojí sa o svoj život, nechce už vidieť, ako mu protivník chce ublížiť, alebo stojí nad ním ozrutný medveď a chce mu ublížiť.

KEDYSI

A DNES

Kedysi sa medvede vnaďili na mäso, veď pôvodne je to mäsožravá šelma – *Carnivore*. Zvyčajne to bol chromý koník, ktorého museli utratiť, alebo iné živočíšne potraviny. Mäsitá potrava bola pestrá, a na menu tak okrem medveďov chodili na mrciny aj iné šelmy. Najmä líška už obchádzala okraj lesa a čakala, kedy už odíde medveď. Na mrcinu pribehla aj kuna. Keď zostali z návnady len koštiale, tak na ne chodili vlci. Také stále vnaďiská si obľúbili medvede a často ich navštevovali aj v máji počas ruje, i keď tam už žiadne mäso nebolo. Neskoršie sa dávala ako vnaďidlo aj sladká melasa, na ňu chodili zase jazvece.

LÍŠKA OBCHÁDZA OKRAJOM VNADISKA

AJ KUNA ČASTO ČAKALA,
KÝM MEDVEĎ ODÍDE